

Sandra Sollie Johnsen

***En trussel mot fremtidens
arbeidskraft
A threat to the workforce of the
future***

Et forebyggende fokus på barnefattigdom i lys av
Bourdieu's teori om kapital og habitus
A preventive focus on child poverty in the light of
Bourdieu's theory of capital and habitus

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Veileder: David Andreas Bell

Mai 2022

Sandra Sollie Johnsen

***En trussel mot fremtidens arbeidskraft
A threat to the workforce of the future***

Et forebyggende fokus på barnefattigdom i lys av
Bourdieu's teori om kapital og habitus
A preventive focus on child poverty in the light of
Bourdieu's theory of capital and habitus

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Veileder: David Andreas Bell
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Barnefattigdommen er et sentralt tema i norsk politikk og offentlighet. Selv om Norge fortsatt er et av landene i verden med høyest levestandard og lavest ulikhet i inntekt, finnes det familier som faller utenfor samfunnet på grunn av dårlige levekår og/eller svak økonomi.

Denne oppgaven har et forebyggende fokus på barnefattigdommen i lys av Bourdieu`s teori om kapital og habitus. Barnet sine opplevelser av å vokse opp i fattigdom blir sett i lys av Bourdieu`s begrep habitus som er et produkt av sosialisering i barndommen. Det er foreldrenes tilgang på de ulike kapitalformene som har betydning for hvordan barnet opptrer utad, velger å kle seg, oppfatter og tenker. Familier med lav inntekt har mindre økonomisk kapital tilgjengelig, enn den øvrige befolkningen. Dette vil si at de risikerer å ha mindre muligheter for å investere i barnets sosiale og kulturelle kapital gjennom deltakelse på sosiale arenaer som barnehage og fritidsaktiviteter. Maktforholdene i samfunnet kan slik gjenskapes ved at barn fødes inn i en sosial sammenheng der de får ulik tilgang til hans kapitalformer.

Oppgaven ser på hvordan forebygging av barnefattigdom i lys av Bourdieu`s teori om kapital handler om å forebygge ulikhet i foreldrenes og barnets tilgjengelige kapitalformer, og slik redusere faren for sosial ulikhet i voksen alder. Jeg viser til hvordan ulike tiltak gir muligheter for å øke den sosiale og kulturelle kapitalen til barnet, uavhengig av foreldrenes økonomiske ressurser. En god oppvekst til barn og unge i lavinntektsfamilier handler om å bidra til at de får like muligheter til å utvikle sine sosiale ferdigheter, relasjoner, og sosiale nettverk som andre barn. Dette gjøres gjennom å bryte barrierer for deltakelse på sosiale arenaer knyttet til foreldrenes inntekt.

Abstract

Child poverty is a central theme in Norwegian politics and the public. Although Norway is still one of the countries in the world with the highest standard of living and lowest inequality in income, there are families who fall out of society due to poor living conditions and / or weak economy. This thesis has a preventive focus on child poverty in light of Bourdieu`s theory of capital and habitus. The child's experiences of growing up in poverty are seen in the light of Bourdieu`s concept of habitus which is a product of socialization in childhood. It is the parents' access to the various forms of capital that is important for how the child behaves externally, chooses to dress, perceives and thinks. Low-income families have less economic capital available than the rest of the population. This means that they risk having less opportunities to invest in the child's social and cultural capital through participation in social arenas such as daycare and leisure activities. The power relations in society can thus be recreated by children being born into a social context where they have different access to his forms of capital.

The thesis looks at how the prevention of child poverty in light of Bourdieu`s theory of capital is about preventing inequality in the parents' and child's available forms of capital, and thus reducing the risk of social inequality in adulthood. I refer to how various measures provide opportunities to increase the social and cultural capital of the child, regardless of the parents' financial resources. A good upbringing for children and young people in low-income families is about helping them to have the same opportunities to develop their social skills, relationships, and social networks as other children. This is done by breaking down barriers to participation in social arenas related to parents' income.

Innhold

Sammendrag:	i
Abstract:	ii
1.0 Introduksjon	1
1.1 Problemstilling.....	2
1.2 Bakgrunn for valg av tema	2
1.3 Relevans for sosialt arbeid.....	3
1.4 Oppgavens oppbygning og struktur.....	3
2.0 Metode	5
2.1 Søkeprosessen.....	5
2.2 Et kritisk blikk på valgt forskning	6
3.0 Teoretiske perspektiver	7
3.1 Habitus og kapital	7
3.2 Symbolsk vold i utdanningssystemet	11
4.0 Diskusjon	11
4.1 Barnehage	12
4.2 Øke barnets sosiale kapital gjennom deltakelse	13
4.3 Familietilskudd vs. grunnskoleutdanning	15
4.4 Trygge foreldre gir trygge barn	17
4.5 Universelle vs. behovsprøvde tiltak.....	18
4.6 Barneperspektivet	20
5.0 Avslutning	21
Litteraturliste	23

1.0 Introduksjon

I denne oppgaven skal jeg se på hvordan Bourdieu's teori om kapital og habitus kan nyttiggjøres for å belyse hvordan barnefattigdommen i Norge kan forebygges. Barn i Norge oppfattes å leve i fattigdom når den totale inntekten til familien er under 60% av medianinntekten (Fløtten, 2009, s. 18). Barn av enslige forsørgere, barn i hushold der en eller flere voksne er uten arbeid, og barn med innvandrerbakgrunn er grupper med høyere risiko for fattigdom enn andre barn (Nadim & Salonen, 2009, s. 78). Dette er i stor grad knyttet til foreldrenes manglende inklusjon i samfunnets sentrale arenaer – i arbeidslivet og det offentlige trykkesystemet. Selv om Norge som samfunn arbeider for å minske barnefattigdommen slår Røde Kors alarm om økt barnefattigdom. Røde Kors peker på at det er systematiske forskjeller mellom barn i lavinntektsfamilier og andre barn på flere viktige områder. Det er økt risiko for mobbing, utfordringer i skolen, dårligere fysisk og psykisk helse, dårligere boforhold, hyppigere flytting og mindre vennekontakt (Bu, 2021).

I Norge bruker vi begrepet relativ fattigdom fremfor absolutt fattigdom. Relativ fattigdom handler om at man ikke har nok inntekt til å skaffe seg materielle goder som det forventes at man har i motsetning til de fleste andre i samfunnet (Trommald, 2017). En familie med knappe økonomiske ressurser vil ofte ha mindre å investere i barnets utvikling; det være seg tid, fritidsaktiviteter, kultur, bøker og læringsmateriell, kosthold og bosituasjon. Alle disse faktorene kan påvirke barns utvikling og fremtidige muligheter (Trommald, 2017, s. 14). Det finnes i dag om lag 111 000 barn som vokser opp i familier med lav inntekt (Bufdir, 2020). Disse barna risikerer å mangle ressurser til å kunne fungere sosialt, delta i de aktivitetene, og å ha den levestandarden som er vanlig for barn i Norge (Trommald, 2017). Barnefattigdom i Norge blir dermed ikke bare forstått som «barn til foreldre med lav inntekt». I kompetansesamfunnet blir det betegnet som en «mulighetsfattigdom», som hviler på et samspill mellom barnets sosiale og personlige ressurser, og kravene til kompetansesamfunnet (Frønes, 2017, s. 51). Å forebygge barnefattigdom handler om å forebygge ulikhet i barnets utviklingsmuligheter, og slik redusere faren for at barnet opplever vansker i voksen alder. Bourdieu's teori om ulike kapitalformer og habitus skal være med å belyse hvordan Norge kan forebygge barnefattigdom ved å legge til rette for mer kapital gjennom økt deltakelse i samfunnets sentrale arenaer.

1.1 Problemstilling

I denne oppgaven vil jeg ta sikte på å belyse problemstillingen: «*Hvordan kan Bourdieu's teori om kapital og habitus nyttiggjøres for å belyse hvordan barnefattigdom kan forebygges?*».

Jeg har valgt å avgrense meg til å se på barnefattigdommen i Norge, og knytte det opp mot teorien til Pierre Bourdieu om kapital og habitus. I Norge er barnefattigdommen en trussel mot fremtidens arbeidskraft, hvor forebygging av barnefattigdom handler om å bedre barns levekår på både kort og lang sikt. Barns levekår har to dimensjoner; den første dimensjonen retter seg mot livet til barnet her og nå, mens den andre dimensjonen hvordan livet i nåtiden påvirker fremtidens livssjanser til barnet (Frønes, 2017, s. 56). Jeg skal se på at forebygging handler om å sørge for deltakelse i samfunnets sentrale arenaer som barnehage, skole, og fritidsaktiviteter. Dette reduserer sjansene for at barn og unge skal oppleve vansker i senere alder. Jeg vil forsøke å vise til at gjennom Bourdieu's ulike kapitalformer har foreldrene og staten mulighet til å investere i barnets utvikling gjennom deltakelse på disse sentrale arenaene. Hans teori om kapital og habitus i denne oppgaven skal bidra til å bedre forstå barnefattigdommen som fenomen og slik hjelpe å synliggjøre hvilke virkemidler Norge kan ta i bruk for å forebygge. Vår oppvekst er noe vi har med oss hele livet ut, og en god barndom som gir barnet bedre muligheter til mestring og utvikling, er en investering i en bedre og mer bærekraftig fremtid for oss alle (Trommald, 2017).

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Barnefattigdommen er et sentralt tema i norsk politikk og offentlighet. Selv om Norge fortsatt er et av landene i verden med høyest levestandard og lavest ulikhet i inntekt, finnes det familier som faller utenfor samfunnet på grunn av dårlige levekår og/eller svak økonomi. Dette er en side Norge har høyt fokus på, og det krever en helhetlig og stor innsats (Bufdir, 2020, s. 4). De 111 000 barna som vokser opp i familier med lav inntekt er i risiko for å selv utvikle sosiale problemer i voksen alder (Bufdir, 2020). Det er i dag ca. over halvparten av barn og unge i lav inntektsfamilier som har innvandringsbakgrunn, og disse barna kan risikere å oppleve forskjellsbehandling og diskriminering. Om vi som samfunn ikke retter fokuset mot barnefattigdommen risikerer vi at den sosiale ulikheten blant barn og unges helse øker. Dette er fordi barn i familier med lav inntekt oftere ikke fullfører videregående skole, noe som kan gjøre overgangen til voksenlivet vanskeligere. Normale aktiviteter som å feire sin egen bursdag, dra på ferie, eller delta i fritidsaktiviteter er bare noen eksempler disse familiene oftere ikke har råd til (Bufdir, 2020, s. 4).

På bakgrunn av dette ønsket jeg å se på barnefattigdom som fenomen. Jeg synes sammenhengen mellom lav inntekt og psykiske problemer er spennende, og selv om Norge som samfunn arbeider for å minske barnefattigdommen har Røde Kors slått tydelig alarm om økt barnefattigdom (Bu, 2021). Et dypdykk i barnefattigdom som tema vil gjøre at jeg som fremtidig sosionom kan lære mer om hvilke virkemidler som forebygger dette.

1.3 Relevans for sosialt arbeid

Fattigdom generelt er et omfattende sosialt problem som det er dokumentert risiko på for utvikling av psykiske plager og lidelser. Den typen fattigdom vi har i Norge kan gi store utfordringer for dem det gjelder, og barn er spesielt sårbare. Barn fra familier som er svakere økonomisk stilt i Norge, opplever i større grad dårlig fysisk og psykisk helse, flere ulykker, mobbing og en mindre sunn livsstil. I tillegg er de i større risiko for økonomiske problemer selv i voksen alder (Trommald, 2017, s. 14). Norge har ifølge Barnekonvensjonen en plikt til å beskytte barn og unge, og det er derfor uunngåelig i det sosiale arbeidet (Sandbæk & Grødem, 2009). Barnefattigdommen i Norge betegnes ofte som en form for sosial ulikhet, eller en «mulighetsfattigdom» som betegner at ikke alle barn har like muligheter og forutsetninger for å skape seg gode liv. Sosialt arbeid handler om å se på strukturelle hindringer som kan bidra til å opprettholde ulikhet for i så måte å skape muligheter til menneskets livskår og utvikling (FO, 2017). Barnefattigdom er en slik strukturell hindring som kan skape forskjeller i barns muligheter i fremtiden, og derfor er forebygging mot dette svært aktuelt i sosialt arbeid. Barn er ikke bare Norges viktigste ressurs for fremtiden, de er også selvstendige aktører i samfunnet som bør ha den samme friheten til å skape sin egen fremtid (Bufdir, 2020, s. 4).

1.4 Oppgavens oppbygning og struktur

Denne oppgaven er delt inn i fem kapitler. Etter introduksjonskapitlet 1, kommer kapittel 2 som redegjør for hvilken metode som ble valgt, søkeprosessen, og et kritisk blikk på valgt litteratur. I kapittel 3 presenteres det teoretiske perspektivet kapital, habitus og symbolsk vold med Pierre Bourdieu. I kapittel 4 vil Bourdieus teorier knyttet til relevant litteratur og forskning bli diskutert opp mot oppgavens problemstilling. Helt avslutningsvis i kapittel 5 presenteres en avslutning som er blitt gjort med bakgrunn av innsamlet data.

2.0 Metode

Valg av metode handler om hva som egner seg best til å besvare oppgavens problemstilling, og det blir vårt redskap i møtet med noe vi vil undersøke. Metode kjennetegnes av det å følge en slags oppskrift mot et mål, og i denne sammenheng blir det dermed en fremgangsmåte for å belyse oppgavens problemstilling (Dalland, 2020, ss. 53-56). Dette er en teoretisk oppgave som vil si at jeg gjennom systematiske litteratursøk har innhentet data fra eksisterende fagkunnskap, forskning og teori for å svare på problemstillingen (Dalland, 2020, s. 199). I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for hvordan jeg søkte meg frem til aktuelle kilder, hvilke kriterier som ble benyttet i søkene, og avslutningsvis gi et kritisk blikk over kildene jeg har valgt å benytte.

2.1 Søkeprosessen

I denne oppgaven har jeg gjennom systematiske litteratursøk innhentet relevant teori og forskning som egner seg for å belyse problemstillingen min. Ved innhenting av data har jeg i hovedsak benyttet databasen Oria. Jeg har også brukt Google Scholar, men jeg erfarte raskt at den samme forskningen som kom frem i Oria dukket opp der. For å lettere kunne komme frem til relevant litteratur har jeg brukt spesifikke inklusjons- og eksklusjonsteorier i søkene. Som inklusjon har jeg i Oria inkludert forskning fra norske fagbibliotek og ikke bare NTNU sitt universitetsbibliotek. Gjennom søkeprosessen har jeg hele tiden stilt meg spørsmål som «Hvilken relevans har denne artikkelen for problemstillingen min?», og «hvor pålitelig er denne artikkelen?». Dette har jeg gjort for å sikre at jeg finner kilder som egner seg for å belyse problemstillingen min, og ekskludere upålitelige kilder. I starten benyttet jeg norske søkeord som «forebygge», «barnefattigdom», og «lavinntektsfamilier», begrunnet med at jeg i hovedsak ønsket å finne litteratur om fenomenet i den norske konteksten. Dette er fordi det er ulike årsaker til hvorfor og hvordan barnefattigdom forstås i et land, og i en velferdsstat som Norge opptrer barnefattigdommen annerledes grunnet lav arbeidsledighet og gode velferdsordninger i forhold til andre land. Løsninger på utfordringene i andre land er ikke nødvendigvis løsninger som passer til den norske konteksten.

Imidlertid var jeg etter hvert nødt til å utvide søkene mine ved å benytte engelske søkeord som «prevent», «child poverty» og «lowincomefamilies». Dette gjorde at jeg fikk opp flere europeiske studier, og flere av studiene gjorde seg relevant i min oppgave da jeg fant ut at artiklene hadde inkludert norske studier i sine studier. For å avgrense søketreffene søkte jeg fra år 2000 – 2022 og benyttet meg av kombinasjonssøking.

Kombinasjonssøking vil si at jeg i Oria avgrensar søkene ved å benytte «and», «og», «or» mellom mine søkeord. Særlig ved engelske søkeord var jeg nødt å benytte denne teknikken da det ble veldig mange flere treff.

For å gjøre søkeprosessen enda mer systematisk, satte jeg opp noen punkter å se etter i litteraturen: 1) Litteraturen bør helst ta for seg barnefattigdom i Norge, men internasjonale studier kan være relevant om de inkluderer norske studier i sin kontekst. Internasjonale studier om barnefattigdom ser ofte på variasjonen mellom europeiske land, og viktige forklaringer på variasjon kan gjøre at jeg finner ut hvilke løsninger som fungerer i Norge. 2) Litteraturen bør ta for seg familier med lav inntekt, begrunnet med at barnefattigdom i Norge blir karakterisert som lavinntektshusholdninger. 3) Litteraturen bør inneholde virkemidler for forebygging av barnefattigdom. Siden oppgaven min skal se på hvordan man kan forebygge er det nyttig om litteraturen forteller noe om hvilke virkemidler som funker og/eller ikke funker. 4) Litteraturen bør ta for seg konsekvenser av barnefattigdom. For å kunne vite hvordan og hvorfor man bør forebygge barnefattigdommen har jeg ansett dette kriteriet som relevant. Jeg har videre aktivt søkt etter relevante dokumenter på nettsteder som regjeringen.no, Fafo.no (forskningsinstitutt innen anvendt samfunnsvitenskapelig forskning), og Nova.no (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring). For å finne relevante forskningsrapporter benyttet jeg søkeord «barnefattigdom». Til Bourdieus teori har jeg benyttet en bok fra tidligere pensum «Pierre Bourdieu» oversatt av Lisanne Wilken. Bourdieus forfatterskap er komplekst og kan være vanskelig å forstå. Boken jeg har benyttet er ment som en introduksjon til hans tenking, og forfatteren presenterer de sentrale aspektene i hans verk og foreslår hvordan noen av hans viktigste begreper kan forstås.

2.2 Et kritisk blikk på valgt forskning

Det meste av forskningen brukt i denne oppgaven er gjort i Norge, med unntak av tre studier. Den ene studien er en internasjonal review, hvor rundt 45% av litteraturen kommer fra USA, og det reiser spørsmål om hvilken evne studien kan bli generalisert til andre sammenhenger. I tillegg er barneperspektivet fraværende i studien, noe som kan svekke funnene som er blitt gjort. Allikevel er det en studie som ser på effekten av familietilskudd som jeg har valgt å generalisere til den norske konteksten. Den andre studien er en europeisk studie med forskning fra 13 europeiske land, inkludert Norge. Studien utforsker politikk på barnefattigdom og effekter av den fra hvert land. Funnene som er gjort viser noen svakheter ved at rike land ofte har mer ressurser og inntekter som kan dedikeres til offentlig politikk. Noen studier er bygget på et stort utvalg informanter og litteratur, mens andre har færre.

Studiene med større utvalg vil muligens være bedre egnet for å se barnefattigdommen i en større helhet, mens studier med få informanter vil kunne gi bedre forståelse hvordan barnefattigdommen oppleves for den enkelte. Jeg har derfor valgt å benytte en kvalitativ svensk studie med dybdeintervjuer fra barn som vokser opp i familier med lav inntekt. Selv om studien er svensk så er det flere likheter med barnefattigdommen som opptrer i Sverige og Norge, noe som har gjort at jeg har valgt å generalisere det til den norske konteksten. Forskning om barnets opplevelser av barnefattigdom vil være et viktig verktøy for å kunne diskutere virkemidler til å forebygge den.

3.0 Teoretiske perspektiver

I dette kapitlet skal jeg ta for meg Pierre Bourdieu sin teori om kapital, habitus, og symbolsk vold. Pierre Bourdieu (1931-2002) var en kjent sosiolog og antropolog, som var opptatt av å forstå det sosiale liv, og forsket særlig mye på sosiale forskjeller i samfunnet (Wilken, 2008). Han har et konfliktteoretisk syn på samfunnet, og viser til hvordan samfunnet består av individer og grupper som er i evig konkurranse og kamp om knappe ressurser. Han mente at vi kjemper mot hverandre for å få tilgang til ressurser som for eksempel penger, eiendom, anerkjennelse, og/eller sosiale nettverk (Wilken, 2008). Hans teori om kapital blir nyttig når jeg i kapittel 4 skal diskutere hvordan barnefattigdom kan forebygges, da man kan se på tiltak for å tilegne seg mer av hans ulike kapitalformer. Dette er fordi maktforholdene i samfunnet gjenskapes ved at barn fødes inn i en sosial sammenheng der de får ulik tilgang til hans ulike kapitalformer (Norvoll, 2019, s. 83). Barnefattigdommen er i så måte en form for sosial ulikhet, hvor vi kan trekke et skille mellom barn som vokser opp i familier med lav inntekt og høy inntekt. Den kan skape sosiale forskjeller blant barn og unge, hvor den risikerer å videreføre disse forskjellene i fremtiden. Hans teori om symbolsk vold og habitus er derfor nyttig for å forstå hvordan samfunnet er preget av slik ulikhet og skjev ressursfordeling, og kan bidra til å bedre forstå barnefattigdommen, og slik synliggjøre hvilke virkemidler som egner seg for å tilegne seg de ulike kapitalformene (Wilken, 2008, s. 67).

3.1 Habitus og kapital

De ulike kapitalformene er ifølge Bourdieu det som gir makt, fordeler og anerkjennelse i samfunnet, og de deles inn i fire deler; *Sosial kapital*, *økonomisk kapital*, *kulturell kapital* og *symbolsk kapital*. Bourdieu definerer kapital som «akkumulert arbeid», og presiserer det som «samlingen av faktisk omsettelige ressurser og makt» (Wilken, 2008, s. 55). Barnefattigdom i lys av Bourdieu handler om at familier med lav inntekt har mindre økonomisk kapital tilgjengelig, enn den øvrige befolkningen. Dette vil si at de har mindre ressurser tilgjengelig

for å kunne tilegne seg Bourdieu's andre kapitalformer. Begrepet om ulike kapitalformer gjør oss i stand til å utforske at det som skjer i samfunnet ikke kan forstås som tilfeldige spill. De sosiale arenaene vi mennesker inngår i beskriver Bourdieu som et *felt* der det foregår sosiale kamper om innflytelse og de ulike kapitalformene (Wilken, 2008, s. 39). Teorien hans om de ulike kapitalformene er relevant for å se på hvordan familier med lav inntekt ved hjelp av økt deltakelse i sosiale felt enklere kan være med i kampen om disse ulike kapitalformene. Alle felt vi deltar i har sine egne uskrevne regler og verdier, altså forestillinger om hva som er riktig og galt. Disse forestillingene kaller Bourdieu for *doxa*. Det betyr at individer som aksepterer feltets spilleregler enklere kan være med i kampen om de ulike kapitalformene (Wilken, 2008, s. 43). For eksempel individer som kvalifiserer seg til arbeid gjennom en fullført utdanning har større muligheter for å øke sine kapitalformer, enn individer med svak utdanning og/eller liten tilknytning til arbeidsmarkedet. Det er altså individets kapitaler som er avgjørende for hvilken makt og innflytelse som kan oppnås på et felt (Wilken, 2008).

Økonomisk kapital er ifølge Bourdieu den viktigste formen for kapital, og det beskrives som roten til alle de andre typene av kapital (Bourdieu, 2006, s. 22). Økonomisk kapital består av materielle verdier som penger, aksjer, og eiendom. Inntekten vår er et uttrykk for sosioøkonomisk anerkjennelse og klasse i samfunnet. Høy inntekt innebærer for eksempel bedre muligheter for å skaffe seg velferdsgoder ut over primærbehov, slik som ferier, reiser, og andre kulturelle opplevelser (Holm, 2020, s. 113). Det er gjennom økonomisk kapital foreldrene har mulighet å investere i barnets sosiale og kulturelle kapital gjennom deltakelse på sosiale arenaer som barnehagen, skolen og fritidsaktiviteter. En internasjonal systematisk review undersøkte hvilken rolle husholdningens inntekt kan ha å si for barns utvikling. Funnene fra studien indikerer sterkt at penger i seg selv utgjør en stor forskjell for barns utvikling (Cooper & Stewart, 2020). I Norge har vi barnetrygden som utbetales hver måned til alle foreldre med barn under 18 år, og formålet er at det skal bidra til å sikre gode levekår for alle barn, uavhengig av foreldrenes inntekt (Bufdir, 2020, s. 33). Å gi foreldrene støtte i form av økonomisk kapital har en nøkkelrolle i enhver strategi for å forbedre livssjansene for barn fra vanskeligstilte familier (Cooper & Stewart, 2020).

Bourdieu beskriver sosial kapital som den profitten man får gjennom de sosiale nettverkene man er en del av, og de forbindelsene man har. Det gjelder relasjoner til familie, utdanningsinstitusjoner, vennskap, arbeidsplassen o.l. (Wilken, 2008, s. 56). Den sosiale kapitalen har tre ulike dimensjoner; den strukturelle dimensjonen handler om hvilke relasjoner man har tilgjengelige. Den relasjonelle handler om kvaliteten på relasjonene, og den kognitive

handler om et erkjennelsesmessig fellesskap. For eksempel i en familie, en klasse, et fotballag, en arbeidsplass, o.l. utvikler man et felles sett med normer og koder, og gjennom dette utvikler man en lik forståelse av hva fellesskapet innebærer (Haug & Horverak, 2009). Et barns nettverk av relasjoner er et produkt av individuelle eller kollektive investeringsstrategier (Bourdieu, 2006, s. 18). Disse investeringsstrategiene vil avhenge av barnets habitus, omgivelsene det inngår i, og foreldrenes tilgang på de ulike kapitalformene. Barnets sosiale nettverk kan være verdifulle bånd, og kan sørge for positiv utvikling, samt hjelp og støtte i vanskelige situasjoner. Sosial kapital dekker både den hjelpen barnets nettverk kan gi her og nå, men også potensiell hjelp barnet kan oppnå i fremtiden (Haug & Horverak, 2009). En studie gjennomført i Sverige viser at barnets opplevelser av å leve i fattigdom ikke bare handler om mangel på økonomiske ressurser, men at det begrenser mulighetene til å knytte sosiale bånd til andre mennesker, og delta i ulike fritidsaktiviteter (Odenbring, 2018). Dette er fordi det ofte er dyrt å delta på ulike fritidsaktiviteter, og konsekvensene er at disse barna mister tilgang på sosial kapital. Barn og unge som ikke har råd til å delta på fritidsaktiviteter kan stå i fare for å være utenfor jevnalderfellesskapet, og derfor vil jeg i diskusjonen min se på tiltak som kan styrke barnets sosiale kapital. Sosial kapital er viktig for barnet fordi det kan fungere som et vendepunkt på veien mot voksenlivet, idet mulighetene for sosial inkludering på lengre sikt vil bli styrket (Trommald, 2017, s. 21).

Bourdieu referer kulturell kapital til ressurser vi tilegner oss gjennom oppveksten og utdanningssystemet (Wilken, 2008, s. 56). Den kulturelle kapitalen eksisterer i tre former; den kroppsliggjorte, den materielle og den institusjonaliserte (Bourdieu, 2006, s. 8). Den kroppsliggjorte uttrykkes gjennom vårt kroppsspråk og de tingene vi sier. Kulturelle normer som for eksempel hvordan man står, sitter og snakker i ulike situasjoner er forankret i kroppen, og dermed utenfor vår bevissthet. Den materielle vil si i form av kulturelle goder vi tar i bruk som litteratur, kunst, film, musikk og teater. Den institusjonaliserte vil si utdanning, eksamensbeviser og titler ervervet gjennom utdanningsinstitusjoner (Bourdieu, 2006, s. 8). Familien som institusjon spiller en viktig rolle for barnets kroppslige kulturelle kapital, og det har betydning for hvordan de klarer seg senere i livet (Wilken, 2008, s. 37). Dette er fordi barnet gjennom familien former sin væremåte, utvikler vaner, samt tilegner seg normer og verdier for å tilpasse seg resten av samfunnet. Disse tingene som barnet lærer seg i familien er kulturelle egenskaper og ferdigheter som barnet tar i bruk senere for å kunne investere i kulturell kapital gjennom utdanningssystemet (Norvoll, 2019). Dette er relevant for å forstå hvordan barnefattigdommen kan forebygges, da kulturell kapital gjennom utdanning i Norge

er et viktig verktøy for å hindre at levekårsutfordringer skal gå i arv, da det skaper selvstendighet og mulighet til å forsørge seg selv gjennom arbeid (Stjernø & Halvorsen, 2021, s. 159).

Symbolsk kapital er den anerkjennelsen, æren eller prestisjen man får på et felt på grunn av ens tilgang til økonomiske, kulturelle eller sosiale kapitaler. Det kan være hvilken som helst egenskap (fysisk, kulturell, sosial eller økonomisk) som er slik at andre aktører er i stand til å gjenkjenne og anerkjenne den på en måte som gjør at den får verdi (UIO, 2010). Det er med andre ord et relasjonelt begrep, som kun får verdi i kontekster hvor det blir verdsatt som kapital (Holm, 2020, s. 114). Hvis man har liten tilgang på de overnevnte kapitalformene, har man mindre muligheter å skaffe seg symbolsk kapital. Bourdieu mente denne kapitalformen handler om individets evne til å utnytte de andre kapitalformene og omsette de til andre former for verdi – f.eks. moral. Eksempelvis om man donerer tid og penger til veldedighet, konverterer man den økonomiske kapitalen til symbolsk kapital eller verdien moral (Wilken, 2008, s. 39).

Et av Bourdieu's mest kjente begreper er det han kaller for *habitus*. Habitus kan beskrives som individets måte å oppfatte, forstå, og handle på i gitte situasjoner. Begrepet betegner disposisjoner til hvorfor vi mennesker gjør som vi gjør, og er et produkt av sosialisering (Wilken, 2008, s. 37). Sosialisering er den prosessen der barnet lærer å tilpasse seg samfunnets normer og verdier i familien, barnehagen, og skolen. Sosialiseringen i barndommen, særlig innenfor familien er viktig for dannelsen av barnets habitus, og preger barnets handlingsdisposisjoner i senere alder (Wilken, 2008, s. 37). Barnet kan ikke selv beskrive sin egen habitus, fordi den er forankret i kroppen, og påvirker de på en måte som ikke er mulig å forklare. Det vil si at barnets valg i fremtiden blir påvirket av erfaringer fra fortiden, uten at barnet nødvendigvis tenker over det (Wilken, 2008). Barnet sine opplevelser av å vokse opp i fattigdommen kan knyttes til habitus, og foreldrenes ulike kapitalformer har innvirkning på barnets habitus. For eksempel et barn som vokser opp i en familie med lav økonomisk kapital vil kanskje ubevisst være mer oppmerksom på hva ting koster i butikker enn andre barn. For Bourdieu er hverdagslivets helt vanlige handlinger som– valg av frokostprodukter, klær, fritidsaktivitet, kunst, musikk, osv. resultatet av disposisjoner i habitus, og de betegner individers sosiale likhet med og ulikhet fra hverandre (Wilken, 2008, s. 59). Hvilke ressurser foreldre har tilgjengelige vil sette rammer for barnets habitus, oppvekst og oppdragelse, noe jeg vil gå nærmere inn på i diskusjonen min.

3.2 Symbolsk vold i utdanningssystemet

Selv om skolens ambisjon er å gi alle barn gode læringsmuligheter er det dokumentert at barn fra lavinntektsfamilier skårer dårligere på skoleresultater. Risikoen er at elever starter i videregående opplæring med et svakere faglig grunnlag, og står i fare for å ikke gjennomføre eller bestå (Bufdir, 2020, s. 55). I følge Bourdieu betegner dette symbolsk vold; en myk form for vold, og som en «usynlig makt» uttrykt i utdanningssystemet gjennom sosiale normer for hva som er riktig og galt. Det innebærer makt til å definere og klassifisere, og dermed makt til å få ting til å eksistere (Wilken, 2008, s. 69). Det er gjennom utdanningsinstitusjoner forståelsen av hva og hvordan samfunnet er overføres til alle borgere, og dermed bidrar det til at den dominerende gruppes eller klasses kultur anerkjennes som den legitime kultur (Wilken, 2008, s. 73). For å forstå hvordan barnefattigdommen i samfunnet gir barnet ulike forutsetninger og muligheter for å delta i sosialt liv, handler det om å forstå utøvelsen av symbolsk vold. Utøvelsen av symbolsk vold avgrenses i det Bourdieu har kalt «pedagogisk handling», som vil si alle former for undervisning eller informasjon om hvordan verden er innrettet (Wilken, 2008, s. 69). Bourdieu mente at det i hovedsak er elever som allerede mestrer utdanningssystemets kulturelle koder, som har en mulighet til å få utbytte av den pedagogiske handling. Den kulturelle kapitalen eller de kulturelle kodene sikter til at det finnes en rådende kultur i samfunnet som en kan beherske i større eller mindre grad (Norvoll, Makt og avmakt, 2019, s. 83). For eksempel i utdanningssystemet forventes det at man rekker opp hånden før man sier noe, og at man kan sitte stille i lang tid. Den pedagogiske handling må aksepteres for å fungere, og aksepten skjer når elever klarer seg bra i utdanningssystemet (Wilken, 2008, s. 70).

4.0 Diskusjon

Problemstillingen i denne oppgaven tar sikte på å besvare «*Hvordan kan Bourdieu`s teori om kapital og habitus nyttiggjøres for å belyse hvordan barnefattigdommen kan forebygges?*».

Etter å ha sett på Bourdieu`s ulike kapitalformene kan vi se at individer i samfunnet ved hjelp av å delta i ulike sosiale felt har mulighet til å tilegne seg ulike former for kapital og makt. For eksempel en mor som står utenfor arbeidslivet, har mulighet til å tilegne seg kulturell kapital gjennom utdanning, som videre kan omsettes til økonomisk kapital ved å komme seg inn i arbeidslivet. Ved å øke sin kulturelle kapital vil hun ha mulighet til å skaffe seg mer sosial kapital, og/eller ha større muligheter å omsette sine kapitalformer til symbolsk kapital (Wilken, 2008). I det følgende kapitlet vil jeg forsøke å belyse hvordan barnefattigdommen kan forebygges ved å diskutere ulike virkemidler for å styrke foreldrenes og barnets tilgang på

Bourdieu`s ulike kapitalformer. For å svare på problemstillingen vil jeg bruke Bourdieu sine teorier om kapital, habitus, og symbolsk vold og knytte det opp mot annen relevant litteratur og forskning jeg fant gjennom litteratursøkene.

4.1 Barnehage

Å forebygge barnefattigdom handler om å se på hvordan ulike tiltak gir muligheter for å øke den sosiale og kulturelle kapitalen til barnet, uavhengig av foreldrenes økonomiske ressurser. Foreldrenes tilgjengelige kapitalformer vil være av betydning for hvilke muligheter barnet har for å tilegne seg de ulike kapitalformene av Bourdieu. En litteraturgjennomgang viser at førskoletiltak fører til at barn presterer bedre på skolen, samt at flere fullfører videregående skole, tar høyere utdanning og lykkes på arbeidsmarkedet (Mogstad & Rege, 2009, s. 161). Hovedutfordringen i Norge er at foreldre med lav inntekt (lav økonomisk kapital) og utdanning (lav kulturell kapital) velger å ikke ha barna sine i barnehagen, noe som gjør at disse barna kan være vanskeligere å følge opp (Mogstad & Rege, 2009). I lys av Bourdieu`s teori om symbolsk vold kan det virke paradoksalt at foreldre med lav inntekt oftere mottar kontantstøtte (penger) for å ikke ha barnet deres i barnehagen (Mogstad & Rege, 2009). Dette er fordi barn som ikke går i barnehagen mister tilgang på den kulturelle kapitalen som barnehagen forvalter, og barnet kan risikere å bli dårligere disponert for å ta imot den kulturelle kapitalen på skolen (Wilken, 2008).

For det første er barnehagen en omsorgsinstitusjon som er med på å ivareta oppdragelsen til barnet gjennom lek og læring, slik at foreldre skal kunne kombinere arbeid og familieliv. For det andre er barnehagen en sentral arena i formidlingen av samfunnets dominerende kultur. Når barn fra familier med høy inntekt og utdanning går i barnehage, mens barn fra familier med lav inntekt og utdanning oftere ikke gjør det, kan forskjellene dermed øke. I lys av Bourdieu om symbolsk vold vil barnet klare seg bedre i utdanningssystemet desto mer likheter det er mellom de preferanser og praksiser barn møter hjemme, og de verdiene og praksisene som barn møter i utdanningssystemet (Wilken, 2008, s. 72). Barnehagen i lys av dette kan forstås som en sosial arena som forsøker å jevne ut sosiale forskjeller gjennom å være barnets sekundære omsorgsinstitusjon. Gjennom barnehagen kan verdier og praksiser barnet vil støte på i utdanningssystemet bli formidlet, og barn som dermed ikke går i barnehagen mister denne sosialiseringen og formidlingen av samfunnets dominerende kultur (Wilken, 2008). Et eksempel er når innvandrere familier ikke ønsker at barnet deres skal gå i barnehage, hvorav barnet da mister muligheten til å lære seg om den norske kulturen og det norske språket. Disse blir ansett som en viktig form for kulturell kapital i vårt samfunn.

Barnehagen bidrar ikke bare til at barnet får tilgang på kulturell og sosial kapital, men det er en arena hvor barn i risikozonen kan identifiseres og umiddelbart sette inn relevante tiltak for å forebygge. Effekten av innsats vil dessuten være større jo tidligere utfordringer hos barn oppdages, og tiltak settes inn. Dette er viktig for å sørge for at alle barn får et godt pedagogisk tilbud fra småbarnsalder. (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 10). For å sørge for at flere barn i lavinntektsfamilier har mulighet til å lykkes i utdanningssystemet er barnehagen derfor en viktig arena. Gratis kjernetid i barnehagen er et viktig tiltak for å sørge for at vanskeligstilte familier skal velge å ha barna sine i barnehagen (Bufdir, 2020, s. 61). Tiltaket kan bidra til at barn fra lavinntektsfamilier i større grad har samme læringsgrunnlag ved skolestart, og likere muligheter til å lykkes i utdanningsløpet og arbeidslivet som andre barn (Mogstad & Rege, 2009, s. 162).

4.2 Øke barnets sosiale kapital gjennom deltakelse

En svensk studie viser at barnefattigdommen kan begrense barnets muligheter for å knytte sosiale bånd til andre mennesker, og delta i ulike fritidsaktiviteter. Årsakene er bunnet i skam knyttet til å «eie» mindre enn det som er normalt, og barn som opplever seg selv som fattige unngår oftere å ha med seg venner hjem på fritiden (Odenbring, 2018). Disse barnets opplevelser av å vokse opp i fattigdom kan knyttes til habitus, og familiens økonomiske sosiale og kulturelle kapital påvirker barnets habitus. Hvordan barnet opptrer utad, velger å kle seg, oppfatter og tenker er et resultat av sosialiseringen i barndommen. Når barnet blir eldre, kan deres habitus være med å forsterke den sosiale ulikheten med individene det omgås med (Wilken, 2008). For eksempel kan et barn som vokser opp i en familie med lav inntekt være mer tilbøyelig til å gå med brukte klær eller klær på salg, enn andre barn. Når disse jevnaldrende individene møtes på sosiale arenaer kan sosiale forskjeller synliggjøres gjennom klesvalg, og andre helt hverdagslige handlinger. Barnets opplevelse av å vokse opp i fattigdom kan synliggjøres og forsterkes, og følelsen av utenforskap på en arena kan gi større ringvirkninger på andre arenaer (Trommald, 2017, s. 22). For eksempel et barn som ikke eier sin egen smarttelefon vet ikke hvor og når klassekameratene møtes etter skoletid for å spille fotball. I et samfunn hvor smarttelefoner er blitt den nye hverdagen og måten å kommunisere på mellom individer kan det å ikke eie en føre til følelsen av utenforskap. I lys av Bourdieu innebærer høy inntekt bedre muligheter for å skaffe seg slike velferdsgoder, mens en familie med lav inntekt ikke nødvendigvis har råd til dette (Holm, 2020).

I 2014 ble det etablert en nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom, hvor det overordnede målet er å forebygge slike konsekvenser av barnefattigdom ved å sørge for arenaer hvor barn og unge kan oppleve mestring, føle seg inkludert, og skaffe seg nettverk (Bufdir, 2020, s. 97). Gjennom den nasjonale tilskuddsordningen kan kommuner, frivillige organisasjoner, og private aktører søke om støtte til alternative fritids- og mestringsarenaer. Tilskuddsordningen bidrar samtidig til en høyere oppmerksomhet om barnefattigdomsutfordringer i kommunene, noe som gjør at kommunene har en bedre strategi for å håndtere utfordringene og samarbeider oftere med frivillige organisasjoner (Fløtten & Hansen, 2018). Dette er fordi kommuner som søker om støtte gjennom tilskuddsordningen har en sterkere forankring i kommunens planverk i innsatsen mot barnefattigdom. Ordningen tar sikte på å forbedre fattige barns situasjon her og nå ved å øke deres sosiale kapital, hvor det langsiktige målet er å forebygge utenforskap i voksen alder. Det sosiale nettverket til barnet er verdifullt og kan være med å sørge for en positiv utvikling ved hjelp og støtte i vanskelige situasjoner (Haug & Horverak, 2009). Dette er fordi vi mennesker er grunnleggende sosiale vesen, hvor vår selvforståelse og selvidentitet skapes i relasjoner med andre (Norvoll, 2019, s. 103).

Den svenske studien viser også at barn i familier med lav inntekt ofte blir tvunget til å være hjemme i sommerferier, og et resultat av dette er at disse barna ekskluderer seg selv med jevnaldrende for å håndtere spørsmål om sommerferieaktiviteter (Odenbring, 2018). I lys av Bourdieus teori om habitus kan dette sees på som en ubevisst strategi barnet tar i bruk på bakgrunn av sine erfaringer med å vokse opp i en familie med lav inntekt, hvor ferier sjeldent er noe familien har råd til. Den universelle barnetrygden i Norge er ikke høy nok til å dekke store utgifter til barnet utover det mest nødvendige slik som primærbehov mat og klær. I Norge er det derfor etablert et behovsprøvd Røde Kors-tiltak *ferie for alle*, der målsettingen er å gi gratis ferieopphold til familier med dårlig økonomi (Fløtten & Hansen, 2018). Å forebygge barnefattigdom handler derfor om å redusere barnets opplevelser av utenforskap og sosiale forskjeller ved å legge til rette for tilgang på sosial kapital, uavhengig foreldrenes inntekt. Barnets sosiale kapital reduserer sjansene for å oppleve ensomhet, dårlig selvbilde og utenforskap i voksen alder. En god oppvekst til barn og unge i lavinntektsfamilier handler om å bidra til at de får like muligheter til å utvikle sine sosiale ferdigheter, relasjoner, og sosiale nettverk som andre barn. Dette gjøres gjennom å bryte barrierer for deltakelse på sosiale arenaer knyttet til foreldrenes inntekt (Bufdir, 2020).

4.3 Familietilskudd vs. grunnskoleutdanning

Barnekonvensjonen artikkel 27, nr. 2-2 slår fast at ansvaret overfor «*barns rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling*» er delt mellom foreldre og staten (Bufdir, 2020). Når foreldrenes inntekt dermed ikke anses som tilstrekkelig for å tilfredsstille barnets behov, har staten et ansvar å gi barnet et utvidet handlingsrom ved å øke familiens og/eller barnets tilgang på de ulike kapitalformene. En litteraturstudie av Hidalgo (2018) undersøkte om offentlige retningslinjer implementert i individers barndom har en langsiktig effekt i å forebygge fattigdom i voksen alder, fratrukket personlige og familieegenskaper. To barndomsrelaterte offentlige utgiftsprogrammer ble undersøkt; grunnskoleutdanning og familietilskudd (Hidalgo, 2018). Dette er en internasjonal studie som jeg har valgt å generalisere til den norske konteksten for å se på hvorvidt barnetrygden og/eller økning i offentlige utgifter til utdanning egner seg for å forebygge barnefattigdommen i Norge.

Familietilskudd i form av den universelle barnetrygden er et tiltak som forsøker å skape mest mulig like muligheter og forutsetninger for alle barn, uavhengig av foreldrenes inntekt og sosiale bakgrunn (Bufdir, 2020). På den ene siden indikerer funnene fra en internasjonal review at penger i seg selv utgjør en stor forskjell for barns utvikling, og da særlig i familier med lav inntekt (Cooper & Stewart, 2020). Dette er fordi foreldrene gjennom økonomisk kapital har mulighet til å investere i barnets utvikling her og nå gjennom og øke barnets kulturelle og sosiale kapital; det være seg tid, deltakelse i fritidsaktiviteter, bøker og læringsmateriell, ferier, kulturelle opplevelser, kosthold og klær (Trommald, 2017, s. 14). På den annen side har den universelle barnetrygden imidlertid fått mindre betydning for barnefamiliers økonomi nå enn tidligere. Dette er fordi økningen av barnetrygden ikke har vært i takt med prisendringene i samfunnet. Det kan argumenteres for at det er dyrere å oppdra et barn i dag, enn det var for 20 år siden (Bufdir, 2020, s. 33).

Dette betyr imidlertid ikke at staten har fraskrevet seg ansvaret for barnets rett til en tilstrekkelig levestandard. Staten har gjennom politikken styrket offentlige utgifter til tjenester som barnehage og grunnskoleutdanning. Dette er tjenester som treffer det enkelte barnet direkte, i motsetning til barnetrygden som er et kontantbeløp som overføres direkte til foreldrene. Selv om barnetrygden er rettet mot å forbedre barnets levekår her og nå, står foreldrene fritt til å disponere dette beløpet, og får selv bestemme når og hvordan de ønsker å investere i barnet. For eksempel foreldre med høy inntekt vil kanskje ha muligheter til å sette beløpet inn på en sparekonto til barnet, hvor foreldrene senere kan investere i barnet gjennom

å for eksempel kjøpe eiendom. Foreldre med lav inntekt vil kanskje ikke ha like forutsetninger til å kunne gjøre dette. Selv om det er en vanlig antakelse at de aller fleste foreldre ønsker det beste for barna sine, kan man imidlertid ikke være helt sikker på hvordan foreldrene prioriterer barnetrygden. Ifølge Bourdieu er inntekten vår i samfunnet et uttrykk for sosioøkonomisk anerkjennelse og klasse. Høy inntekt innebærer for eksempel bedre muligheter for å skaffe seg velferdsgoder ut over primærbehov, slik som ferier, reiser, og andre kulturelle opplevelser (Holm, 2020, s. 113). Siden barnetrygden er universell, og blir utbetalt til alle foreldre med barn under 18 år, kan man i lys av dette se at ved en økning av den universelle barnetrygden vil de med høy inntekt bli «rikere», og de med lav inntekt vil i så måte bli «fattigere». Dette er fordi kravene til kompetansesamfunnet vil øke i takt med høyere levestandard og universelle goder (Frønes, 2017, s. 51).

Den relative fattigdommen vi har i Norge handler om at man ikke har nok inntekt til å skaffe seg materielle goder som det forventes at man har i motsetning til de fleste andre i samfunnet (Trommald, 2017). Det kan stilles spørsmål til om en økning i barnetrygden vil kunne klare å forebygge denne typen fattigdom. For å forebygge barnefattigdom må man dermed ta for seg den andre dimensjonen til barnets levekår. Den andre dimensjonen handler om hvordan livet til barnet her og nå er med å påvirke fremtidens livssjanser til barnet (Frønes, 2017, s. 56). Gjennom en økning i offentlige utgifter til tjenester som barnehage og grunnskoleutdanning kan det derfor være enklere for staten å ha kontroll på barnets investering og fremtidssjanser. For det første er utdanning et viktig verktøy for å hindre at levekårsutfordringer skal gå i arv, da det skaper selvstendighet og mulighet til å forsørge seg selv gjennom arbeid (Stjernø & Halvorsen, 2021, s. 159). For det andre i lys av Bourdieu gir en fullført utdanning barnet kulturell kapital som kan omsettes til arbeid og økonomisk kapital senere, som igjen vil være med å redusere risikoen for å selv oppleve økonomiske belastninger i voksen alder (Stjernø & Halvorsen, 2021).

Forebygging av barnefattigdom handler om å redusere sjansene for at barnet selv skal oppleve fattigdom i voksen alder, hvorav delkonklusjonen er at familietilskudd som barnetrygden har en mer usikker effekt. Til forskjell fra utdanning gir barnetrygden kun foreldrene økt økonomisk kapital, og om barnetrygden brukes til å investere i barnets sosiale og kulturelle kapital er et spørsmål staten ikke kan gi et sikkert svar på. Hovedfunnene fra nevnte studie til Hidalgo (2018) viser at en økning i offentlige utgifter til utdanning står for en betydelig reduksjon i forekomsten av fattigdom i voksen alder, mens familietilskudd viser seg å ha mindre betydning (Hidalgo, 2018, s. 191). Derfor er konklusjonen at en økning i offentlige

utgifter til barnehager og skoler bidrar til sikrere investering i barnets sosiale og kulturelle kapital.

4.4 Trygge foreldre gir trygge barn

En kunnskapsoppsummering fra NOVA viser at økonomiske belastninger ofte er kilden til familiekonflikter, samlivsbrudd, og dårligere psykisk helse hos foreldrene (Hyggen, Brattbak, & Borgeraas, 2018). Hvordan barnefattigdommen kan forebygges handler derfor også om å ta utgangspunkt i tiltak som treffer foreldrene direkte. Det er en vanlig antakelse at de aller fleste foreldre ønsker det beste for barna sine, men mangel på økonomisk kapital hos foreldrene kan gjøre det vanskeligere. Når foreldre samtidig skal tilfredsstille materielle behov til barnet, og betale regninger kan det skape høyt emosjonelt stress og følelsen av å ikke strekke til. Det emosjonelle stresset som utløses av økonomiske belastninger kan i sin tur påvirke foreldrerollen i negativ grad, hvor omsorgen til barnet kan bli dårligere (Bufdir, 2020).

Regjeringen lanserte en egen foreldrestøtte strategi; *trygge foreldre – trygge barn* i 2018, hvor det overordnede målet er å fremme barnets beste gjennom å styrke relasjonen mellom foreldre og/eller mellom foreldre og barn (Bufdir, 2020, s. 24). I tilknytning til Bourdieus teori om kapital vil en styrking av foreldrenes kompetanse i form av foreldreveiledning gi bedre muligheter til å delta i ulike sosiale felt og gjøre ulike former for kapital og makt tilgjengelige. På den ene siden kan foreldrestøtte øke den relasjonelle og kognitive dimensjonen av sosial kapital innad i familien ved å styrke kvaliteten på relasjonen seg imellom. Foreldrestøtte varierer i både form og innhold, men ofte er det ønskelig med støtte fra egen familie og uformelle nettverk, noe som gjør at familien kan få økt strukturell sosial kapital ved flere tilgjengelige relasjoner (Bufdir, 2020, s. 24). På den annen side i lys av Bourdieus forståelse av sosial kapital som feltspesifikk og relasjonell, vil det å styrke barnets posisjon i et felt kunne være med å fremme barnets sosiale kapital i andre felt (Haug & Horverak, 2009). Foreldrenes autoritet kan enklere bli akseptert når verdiene de gir barna sine harmonerer med samfunnets verdier (Wilken, 2008). I lys av Bourdieus teori om symbolsk vold kan foreldrestøtte tilrettelegge for at praksisen barn møter i hjemmet er likere den de møter i utdanningssystemer (Wilken, 2008, s. 72). Når foreldre mestrer foreldrerollen kan det redusere barnets opplevelse av å vokse opp i fattigdom, og gi barnet tryggheten det behøver uavhengig deres inntekt. Delkonklusjonen er at tryggere foreldre skaper tryggere barn.

Det finnes flere grunner til at man bør fokusere på tiltak som treffer foreldrene direkte. I dag er det til sammen 55% av barn som vokser opp i lavinntektsfamilier som har foreldre med liten tilknytning til arbeidslivet (Trommald, 2017, s. 14). Arbeid gir mulighet for å skaffe seg inntekt, og ifølge Bourdieu er inntekt en kilde til bedre livsforutsetninger for både enkeltindivider og familier. Deltakelse i arbeidslivet sørger ikke bare for høyere økonomisk kapital, men det gir en tilhørighet og mulighet til å øke sin sosiale kapital og knytte sosiale bånd (Bufdir, 2020, s. 114). En aktiv arbeidsmarkedspolitikk i Norge beror på at det skal lønne seg å arbeide, og at man gjennom styrking av den enkeltes kompetanse skal motvirke avgang fra arbeidslivet til varige trygdeytelser (Andreassen, 2017, s. 168). I lys av Bourdieus teori om kapital er det tilgang på de ulike kapitalformene som gir makt i samfunnet, og muligheter til å endre på sin sosiale posisjon i samfunnet (Wilken, 2008, s. 55). Ved å kvalifisere seg til utdanning og få tilgang på kulturell kapital har man mulighet å endre sin status i samfunnet ved å øke den økonomiske kapitalen gjennom arbeid.

I lys av Bourdieu kan barnets habitus bli ulik avhengig av om det vokser opp i et hjem med velutdannede foreldre (høy kulturell kapital) eller i et hjem med foreldre som har liten tilknytning til arbeidslivet (lav kulturell kapital) (Wilken, 2008). Barn fra foreldre med liten tilknytning til arbeidslivet kan slite mer med å mestre utdanningssystemet, da studier viser at foreldre fra øvre sosiale lag oppmuntrer og støtter barna sine mer (Bufdir, 2020, s. 104). Sett i lys av Bourdieu vil det å styrke foreldrenes kompetanse i form av utdanning øke den kulturelle kapitalen noe som videre gir mulighet å øke den økonomiske kapitalen.

Mulighetene for at foreldre kan omsette sine kapitalformer til symbolsk kapital vil dessuten øke i takt med kulturell og økonomisk kapital. Dette er tiltak som kan være med å styrke foreldrenes rolle både som forsørgere og forbilder. Forebygging av barnefattigdom i lys av dette handler om å forsterke foreldrenes tilgang på Bourdieus kapitaler, noe som i sin tur gir barnet flere muligheter og bedre forutsetninger.

4.5 Universelle vs. behovsprøvde tiltak

I dag finnes det både universelle og behovsprøvde tiltak mot barnefattigdom. En universell tilnærming innebærer at de fleste borgere har rett til tiltaket, mens en behovsprøvd tilnærming innebærer at det stilles visse kriterier for å oppfylle rett til tiltaket (Jacquet, et al., 2020). Selv om målgruppen for den nasjonale tilskuddsordningen er barn og unge i lav inntektsfamilier, deltar barn og unge utenfor målgruppen i mange av tiltakene. Sett i lys av Bourdieus begrep habitus kan barnets handlingsstrategier av fattigdom føre med seg skam og selveksludering til jevnaldrende. Tiltakene gjennom tilskuddsordningen har derfor som mål å være universelle,

inkluderende og ikke virke stigmatiserende (Nuland, Fløtten, & Hansen, 2009). Samtidig vil det være naturlig at ressurskrevende tiltak som omfatter individuell oppfølging, krever en større målrettet strategi mot de som har mest behov for det. Dette er fordi hensikten med tiltak mot barnefattigdom er ment å gjøre noe med situasjon for en bestemt gruppe (Nuland, Fløtten, & Hansen, 2009, s. 169).

Behovsprøvd eller målrettede tiltak gir hjelp til familier som kan dokumentere at de har liten økonomisk kapital i forhold til resten av befolkningen. Dette er fordi man skal sikre at ressursene går til familier som faktisk trenger det, uten at man bruker store ressurser på familier som ikke trenger hjelp (Nuland, Fløtten, & Hansen, 2009). Spørsmålet er om en behovsprøvd barnetrygd ville vært mer rettferdig og omfordelende enn en universell barnetrygd. På den ene siden kan man argumentere for at familier som allerede har høy økonomisk kapital og status i samfunnet ikke er avhengig av barnetrygd for å sikre gode levekår til barna sine. På den annen side er Norge en velferdsstat som vektlegger prinsipper som rettferdighet og solidaritet hvor en behovsprøvd barnetrygd kan risikere å skape et større skille mellom de som opplever seg som «fattige» og «rike». Dette er fordi en behovsprøvd barnetrygd vil kunne fremheve et større skille mellom de (flertallet) som betaler skatt, og de (mindretallet) som mottar. I mer universelle systemer som Norge er skatteviljen høyere om det bidrar til at alle får noe igjen for det (Sandbæk & Grødem, 2009, s. 195). Dette er fordi siden velferdsbudsjettet ikke er satt en gang for alle, er det mer sannsynlig at flere er villig til å bidra om de selv er omfattet av systemet (Øverbye, 2018).

For å forebygge barnefattigdommen er det viktig med en bærekraftig politikk. I lys av dette kan det tenkes at en velferdsstat som har en intensjon å bare støtte de fattigste ikke er særlig bærekraftig. Staten har et ansvar for å beskytte og sørge for gode levekår til alle barn, uavhengig foreldrenes inntekt og sosiale bakgrunn. Det ville vært mer ressurskrevende å identifisere hvilke familier som har behov for barnetrygden, og derfor peker det mot at en universell ordning der staten investerer et minstemål direkte i alle barn er mest treffende (Havnes, 2010). Økonomisk kapital i lys av Bourdieu er viktig for foreldrenes evne til å investere i barnets sosiale og kulturelle kapital. Behovsprøvd ordninger sørger for mer økonomisk kapital til familier som har mest behov for det, men kan i så måte risikere å skape et avhengighetsforhold mellom stat og familien. Dette kan bidra til å svekke foreldrenes insentiv til å forsørge seg selv gjennom arbeid. Dette gjelder særlig inntektsavhengige egenbetalinger hvor økt arbeidsinntekt vil føre til at egenbetalingen øker. Foreldre som føler

de får lite igjen for å arbeide mer, kan risikere å låses inne på en relativt lav inntekt (Øverbye, 2018).

4.6 Barneperspektivet

En praksis hvor barneperspektivet skal bli ivaretatt innebærer at tjenester bør ha et reflektert forhold til hva som er barnets perspektiv, og ikke bare foreldrenes syn på situasjonen. Barnets subjektive erfaringer, meninger og syn på hvordan fattigdommen oppleves kan bidra til at barns ønsker og behov her og nå, og i fremtiden blir bedre ivaretatt (Rugkåsa & Bergheim, 2020). I lys av teorien kapital til Bourdieu kan det å gi barnet et utvidet handlingsrom ved deltakelse på sosiale arenaer være viktig for å kunne forbedre deres oppvekstvilkår. Barnets handlingsrom er viktig for barnets reelle innflytelse i saker som gjelder dem selv (Haug & Horverak, 2009). For eksempel når foreldre søker om økonomisk støtte fra offentlige tjenester, har de en plikt å sørge for at barnets behov er ivaretatt. For å sørge for at barnets behov blir ivaretatt er det viktig at barnet får lov til å formidle sin opplevelse av familiens situasjon (Sandbæk & Grødem, 2009, s. 189). På den annen side kan ønsket om å oppfylle barnets rettigheter i praksis komme i konflikt med aktiviseringspolitikken, og foreldre som er avhengig av sosialhjelp og andre behovsprøvde tiltak. Selv om Norge har gode ordninger for at foreldre skal kunne kombinere arbeid og familieliv, kan dette oppleves særlig vanskelig for enslige forsørgere. Hatland og Pedersen (2010) har argumentert for at det bør innføres minstestandarder for trygdeytelsene som ennå ikke har det. Dette vil kunne være et viktig tiltak for å sikre en tilstrekkelig levestandard for barn og unge der foreldrene av ulike grunner ikke er i stand til å arbeide (Sandbæk & Grødem, 2009, s. 198).

5.0 Avslutning

I denne oppgaven ønsket jeg å belyse problemstillingen «*Hvordan kan Bourdieus teori om kapital og habitus nyttiggjøres for å belyse hvordan barnefattigdommen kan forebygges?*».

Jeg har forsøkt å vise at gjennom Bourdieus teori om kapital handler barnefattigdom om en mulighetsfattigdom i tilknytning til foreldrenes tilgang på de ulike kapitalformene, og er noe som kan påvirke barns utvikling og fremtidssjanser. Det er tilgang på de ulike kapitalformene som gir individer muligheter til å endre sin sosiale posisjon i samfunnet, og ifølge Bourdieu er økonomisk kapital den viktigste formen for kapital. Foreldre med lav økonomisk kapital kan ha mindre muligheter for å investere i barnets sosiale og kulturelle kapital gjennom deltakelse på sosiale arenaer som barnehage og fritidsaktiviteter. Å forebygge barnefattigdom i lys av Bourdieus teori om kapital handler om å forebygge ulikhet i foreldrenes og barnets tilgjengelige kapitalformer, og slik redusere faren for sosial ulikhet i voksen alder.

Foreldrestøtte og en aktiv arbeidsmarkedspolitikk er strategier som i lys av Bourdieu tar sikte på å styrke foreldrenes evner for å tilegne seg de ulike kapitalformene. Det å styrke foreldrenes kompetanse i form av utdanning gjør at foreldrene har bedre forutsetninger til å forsørge seg selv gjennom arbeid og øke sin økonomiske kapital. Foreldrestøtte kan redusere barnets opplevelse av å vokse opp i fattigdom, og gi barnet tryggheten det behøver uavhengig deres inntekt. I lys av Bourdieus forståelse av sosial kapital som feltspesifikk og relasjonell, vil det å styrke barnets posisjon i et felt kunne være med å fremme barnets sosiale kapital i andre felt.

Jeg har forsøkt å vise at barnet sine opplevelser av å vokse opp i fattigdom kan bli sett i lys av Bourdieus begrep habitus som er et produkt av sosialisering i barndommen. Foreldrenes tilgang på de ulike kapitalformene har betydning for hvordan barnet opptrer utad, velger å kle seg, oppfatter og tenker. Når barnet blir eldre, kan deres habitus være med å synliggjøre den sosiale ulikheten med individene det omgås med, og sosiale forskjeller kan komme til uttrykk gjennom klesvalg og andre helt hverdagslige handlinger. Å forebygge barnefattigdom handler om å redusere barnets opplevelser av utenforskap og sosiale forskjeller ved å legge til rette for tilgang på sosial kapital, uavhengig foreldrenes økonomiske kapital. Gratis kjernetid i barnehage og den nasjonale tilskuddsordningen er begge gode strategier som tar sikte på å styrke barnets sosiale og kulturelle kapital, hvor hensikten er å forebygge vansker og utenforskap i voksen alder. Det behovsprøvde Røde Kors-tiltaket *ferie for alle* er viktig for å gi familien råd til å skaffe seg et velferdsgode som de fleste andre har råd til i samfunnet.

Det viktigste i forebyggingen av barnefattigdommen er at tjenester som følger opp barn i lavinntektsfamilier tar utgangspunkt i barnet sine egne subjektive erfaringer, meninger og syn på hvordan fattigdommen oppleves. Avslutningsvis bør staten sørge for å gi barnet et utvidet handlingsrom ved å øke familiens og/eller barnets tilgang på de ulike kapitalformene, når foreldrenes økonomiske kapital ikke ansees tilstrekkelig for å tilfredsstille barnets behov. Norge bør føre en bærekraftig politikk i forebyggingen av barnefattigdommen hvor det må tas utgangspunkt i både universelle og behovsprøvde ordninger.

Litteraturliste

- Andreassen, T. A. (2017). NAV - Arbeids og velferdsforvaltningen. I M. A. Stamsø, *Velferdsstaten i endring* (ss. 166-189). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bourdieu, P. (2006, Mars 19). Kapitalens former. *Agora*, ss. 5-26.
- Bu, F. (2021, September 7). Bekymret for økt barnefattigdom: – Barn besvimer i aktiviteten fordi de ikke har spist. Hentet fra <https://www.tv2.no/a/14212874/>
- Bufdir. (2020). *Like muligheter i oppveksten. Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier (2020-2023)*. Barne- og familiedepartementet.
- Cooper, K., & Stewart, K. (2020, November 4). Does Household Income Affect children's Outcomes? A Systematic Review of the Evidence. *SpringerLink*, ss. 981-1005.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Fløtten, T. (2009). Barnefattigdom. I T. Fløtten, *Barnefattigdom* (ss. 15-24). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Fløtten, T., & Hansen, I. S. (2018). *Fra deltakelse til mestring evaluering av nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*. Oslo: Fafo.
- FO. (2017). Sosionomer og sosialt arbeid. Fellesorganisasjonen. Hentet fra <https://www.fo.no/getfile.php/1311738-1548957643/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Sosionomer%20og%20sosialt%20arbeid.pdf>
- Frønes, I. (2017). *Barnefattigdom i kompetansesamfunnet. I Bendiksen, Stian Carstens; Helseth, Sverre & Lundgren, Charlotte (Red.), Oppvekstrapporten 2017. Økte forskjeller - gjør det noe?. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. ISSN 978-82-8286-317-9. s. 50–63.*
- Haug, V., & Horverak, S. (2009, September 15). Barns deltakelse og ressurstilgang på ulike nivåer sett i lys av sosial kapital. *Norges barnevern*, ss. 77-88.
- Havnes, T. (2010, Juni 30). Sosial mobilitet og offentlige investeringer i barn og ungdom. *Søkelys på arbeidslivet*, ss. 135-146.
- Hidalgo, M. (2018, November 10). Childhood-Related Policies and Adult Poverty: Evidence from Some European Countries. *ProQuest*, ss. 191-217.

- Holm, I. M. (2020, August 21). Utdanningssystemet – et symbolsk felt som klassifiserer mennesker og benevner verden. *Barn*, ss. 105-120.
- Hyggen, C., Brattbak, I., & Borgeraas, E. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier En kunnskapsoppsummering*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Jacquet, N., Haute, D. V., Corte, J. D., Nilsen, L., Vandenbroeck, M., & Roets, G. (2020, Mai 8). Dealing with the wicked issue of child poverty: Inter-organizational networks as forums for collective debate and reflection. *Social Policy & Administration*, ss. 1081-1095.
- Kunnskapsdepartementet. (2019, November). Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO (Meld. St. 6 (2019 –2020)).
- Mogstad, M., & Rege, M. (2009). Betydningen av tidlig læring for å motvirke at fattigdom går i arv? I T. Fløtten, *Barnefattigdom* (ss. 140-162). Oslo : Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Nadim, M., & Salonen, T. (2009). Barnefattigdom i et nordisk perspektiv. I T. Fløtten, *Barnefattigdom* (ss. 71-90). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Norvoll, R. (2019). Makt og avmakt. I E. Brodtkorb, & M. Rugkåsa, *Mellom mennesker og samfunn* (ss. 63-91). Oslo : Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Norvoll, R. (2019). Sosiale avvik og sosial kontroll. I E. Brodtkorb, & M. Rugkåsa, *Mellom mennesker og samfunn* (ss. 97-117). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Nuland, B. R., Fløtten, T., & Hansen, E. B. (2009). Tiltak for å fremme aktivitet og deltakelse. I T. Fløtten, *Barnefattigdom* (ss. 163-183). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Odenbring, Y. (2018, Mai 16). The Daily Life and Reality Behind Child Poverty in Sweden: Children's and Adolescents' Voices. *SpringerLink*, ss. 847-859.
- Rugkåsa, M., & Bergheim, B. (2020, Oktober 9). Betydningen av barns deltakelse i bekjempelse av fattigdom. *Idunn*, ss. 157-169.
- Sandbæk, M., & Grødem, A. S. (2009). Barnefattigdom i et rettighetsperspektiv. I T. Fløtten, *Barnefattigdom* (ss. 184-200). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Stjernø, S., & Halvorsen, K. (2021). Hva kan gjøres - Mulige tiltak mot økonomisk ulikhet? I S. Stjernø, & K. Halvorsen, *Økonomisk og sosial ulikhet i Norge* (ss. 151-167). Oslo: Universitetsforlaget.
- Trommald, M. (2017). *Økte forskjeller – gjør det noe? I Bendiksen, Stian Carstens; Helseth, Sverre & Lundgren, Charlotte (Red.), Oppvekstrapporten 2017. Økte forskjeller - gjør det noe? . Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. ISSN 978-82-8286-317-9 s.7-23.*
- UIO. (2010). *7.4 Symbolsk makt*. Oslo: Det samfunnsvitenskapelige fakultet.
- Wilken, L. (2008). *Pierre Bourdieu*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Øverbye, E. (2018, Januar 5). Er selektivisme bedre enn universalisme i velferdspolitikken? *Norsk sosiologisk tidsskrift*, ss. 41-57.

